

Nordisk Papirhistorisk Tidsskrift

NR

1/91

Årgang 19, 1991, nr 1.

Udgivet af Nordisk Papirhistorisk Forening.

Elisabeth's Minde

P C D & Co

P CHR DEICHMANN & Comp

Årgang 19, 1991, nr 1.
Udgivet af Nordisk Papirhistorisk Forening.
Formand Jan Olof Rudén, S:t Eriksgatan 130 C
S-113 43 Stockholm. Telefon 08 33 83 69.

Medlemskontakt: Kasserer Per Nordenson,
Fridebergsvägen 20, S-151 48, Södertälje.
Postgirokonto S - 85 60 71 - 6.

Ansvarshavende redaktør, Hans Peder Pedersen.
Gl. Skovlundevej 4, 2740 Skovlunde DK.
Telefon 42 91 57 39 (privat) eller
33 12 68 60 lokal 5040 (Konservatorskolen).

Forside: Det pompøse vandmærke fra papirfabrikken "Elisabethsminde" i København. Fabrikken producerede papir i årene 1834 til 1841. Vandmærket dækker et helt protokolark, det målte ark er 428 x 337 mm. H.P. Pedersen har fremstillet en historisk udredning over P.Chr. Deichmans papirfabrik, udredningen udgives ultimo juni, 1991.

PAPIRDELEGATION TIL KINA - ZHEJIANG PROVINSEN

Billedkunstneren Anne Vilsbøll har sendt redaktionen af NPHT en rapport over sin deltagelse i Papirdelegationen til Kina i efteråret 1990.

Rapporten vil blive publiceret i fire afsnit i løbet af 1991

"Sitting alone in the dark bamboo,
I play my lute and sing out.
Deep in the wood known to no one,
the bright is shining on me."

Wang Wei 701 - 761.

INDLEDNING.

Af Anne Vilsbøll.

Undersøger man papirets historie indledes den så godt som altid med fortællingen om T'sai Lun, minister ved kejserens hof i det østlige Han-dynasti 25 - 220, kineseren, der tillægges opfindelsen af papiret.

T'sai Lun blev som eunuk knyttet til kejserens hof allerede som 5 årig. Hans opgave var at bære bambusstrimler med skrift - datidens bøger - til kejseren. Disse bambusbøger kunne veje op til 60 kg. T'sai Lun var en videbegærlig dreng, der interesserede sig for, hvorledes folk kommunikerede med hinanden. Kejserinden støttede ham i hans mange projekter. T'sai Lun kom fra unan provinsen, hvor man i dag kan se hans papirmølle, hans grav og besøge templet til hans ære.

Tilvirkning af papir har undergået mange tillempninger til forskellige landes råmaterialer og redskaber, og er blevet mere og mere raffinerede. Eftersom Kinas udvikling er gået så meget langsommere end den øvrige verden, er der stadig muligheder for at studere hvorledes papir bliver fremstillet på den oprindelige måde.

Kun 30 % af Kina er åbent for udlændinge. Hermed siger det sig selv, at man som almindelig turist er nødt til at følge de afmærkede territorier for "foreigners". Man fornemmer som rejsende i Kina, at man ikke alene skal bevæge sig for langt væk fra det tilladte. Ønsker man at studere et specielt område til bunds, må man have offentlig "beskyttelse", der kan garantere for, at man ikke er spion.

Kineserne er nærmest sygeligt mistænkssomme, især overfor japanere, når det gælder forskning inden for papir. Det er yderst vanskeligt for fremmede at besøge de oprindelige fjerntliggende papirlandsbyer. Mange af dem er endog utilgængelige for kinesere.

Dette gælder Anhui provinsen, hvor der fremstilles "secret paper" (Xuang papir). Man kender ikke den fiber, de anvender. Hvis jeg havde begivet mig ud i mit forehavende alene, var jeg blevet arresteret. Hvis jeg ikke var blevet opdaget, havde jeg skullet bruge år på at finde netop de Landsbyer. Det nærmeste, jeg kunne være kommet mit mål, havde været til en turistiscenesættelse, hvor historiske landlige aktiviteter finder sted i form af en udstillingslandsby (der kan beses, red) mod adgangsbetaling.

I Kina foregår foregår papirfremstilling hovedsageligt i de sydlige provinser: Hunan, Syd-Sichuan, i Anhui og Zhejiang.

Jeg studerede papir i Zhejiang provinsen med Zhejiang Papermaking Industry Corporation som værter og garanter for at vi - en gruppe amerikanere og undertegnede - ikke var spioner. Ud over studier i landsbyer, besøgte vi papirfabrikker bl.a. Hua Feng, forskningsinstitutter i Hangzhou og Beijing, kunstakademierne i de samme to byer, National Library i Beijing og andre papirrelaterede virksomheder. Papirkompagniets præsident, visepræsident, senior ingeniører m.fl. - kvinder og mænd klædt i samme grå-, sort-brune-, beige og jakker, bød os velkommen, overalt med skilte, "Welcome Foreigners" og borde dækket med tekrus, clementiner, bananer, bonboner, stofblomster m.m. De ældre kinesere med deres nescafélignende glaskrukke med plastiklåg til deres te.

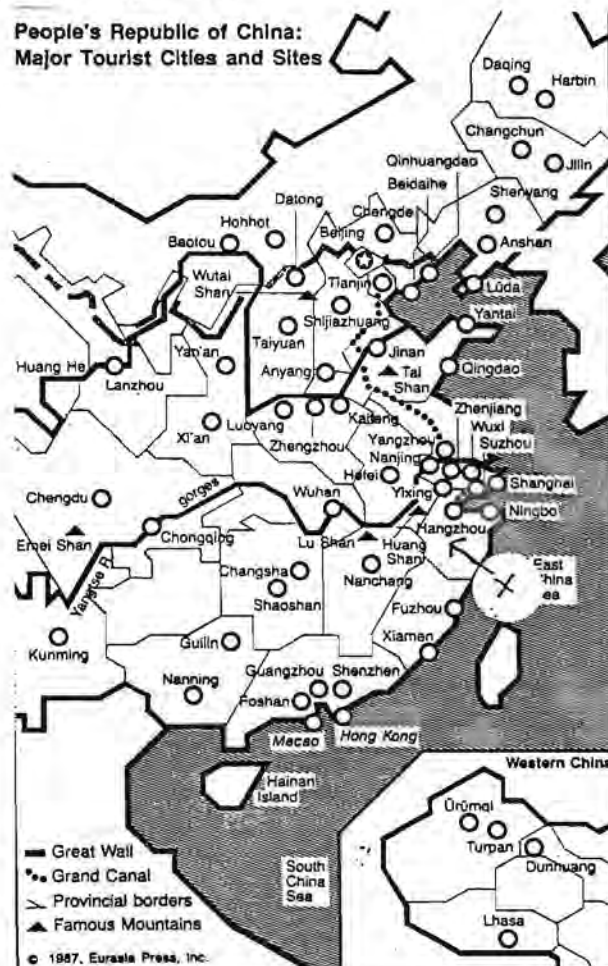
Papirfabrikkerne i Zhejiang provinsen fremstiller cigaretpapir. Og af manilahamp, hør, ramie og kenaf -, karton, off-set, pergament (pergamyn, red.) filterpapir, sanitetspapir m.m.

Udviklingen indenfor industrien er gået meget langsom, men en 5-års plan stiler nu efter større produktion. Man må importere genbrugspapir og træpulp fra USA, Canada og Finland. Kina har ikke råmaterialer nok til papirfremstilling. Der er stor interesse for samarbejde og udvikling, joint-ventures er sagen over hele Kina i disse år.

Forskningsinstituttet i Hangzhou er ikke regeringsstøttet. Det blev grundlagt i 1980 og i 1988 oprettedes en papirafdeling for håndlavet papir, hvor man kontrollerer papirkvaliteten og standard for hele provinsen, samt hjælper papirfabrikker til nye kombinationer af fibre. F.eks. en kombination af bambus og lungshu-fiber, (en meget lang græsfiber, der vokser i Guangxi provinsen). Lungshu-fiberen der er et græs, kaldes også Dragens Skæg. Dette er en kombination, man sigter mod at industrifremstille.

Med base i Hangzhou kørte vi i bus og sejlede langs Quintang floden, når vi skulle besøge landsbyerne, eller overnatte på den anden side af floden.

Anne Vilsbølls Kinarapport fortsætter i næste nummer med rapport fra papirlandsbyen Lingjiao.

EFFEKTER AV ACCELLERERAD ÅLDNING OCH LUFTFÖRORENINGAR PÅ AVSYRAT PAPPER.

Preventiv eller retroaktiv masseafsyring af papir er et særdeles aktuelt emne, som konservator Jonas Palm (Uppsala Universitetsbibliotek, red.) har behandlet instruktivt og fængslende i sin afgangssopgave, som blev forelagt i december måned på Konservatorskolen i København.

Holdbarheden af surlimet (alunharpikslimet) træslibspapir fra 1800-tallet på arkiver og biblioteker verden over har vist sig at være foruroligende ringe. Massekonservering syntes i lang tid at være den eneste løsning på problemet, og forskellige metoder for masseafsyring er belvet udviklet og praktiseret i de sidste 20 år efter undersøgelser og rapporter om den katastrofale situation.

Jonas Palm har i sin afhandling givet en kritisk og klar gennemgang og vurdering af de forskellige masseafsyrimetoder og har valgt to metoder til sin undersøgelse af effekten af preventiv og retroaktiv afsyring på papir. Tre moderne papirtyper neutrallimet ren cellulosemasse, surlimet kemisk masse og surlimet mekanisk masse (træslibsmasse) blev afsyret preventivt, kunstigt ældet, udsat for luftforurening og afsyret igen. Før og efter de respektive processer blev papirprøvernes tilstand registreret med pH-målinger, målinger af ekstraherbar alkalinitet og fysisk tests for træk-, rive- og foldestyrke. Resultaterne blev anvendt statistisk i sammenlignende vurderinger af de forandringer, der var indtrådt.

Projektets hovedformål var at klarlægge, om det er vigtigt for papirets ældningsstabilitet, at der gennemføres preventiv afsyring af nyt papir inden brug for at forebygge et voksende bjerg af nedbrudt materiale, eller om ældre nedbrudt papir skal afsyres retroaktivt/ selektivt, som man hidtil har gjort det. Der synes ikke at være nogen tydelig indikationfor, at den bekostlige preventive afsyring ældningsstabiliserer papiret, bortset fra det træslibsholdige papir, som holder lidt længere.

Undersøgelsen bekræfter, at såkaldt godt papir har længere holdbarhed end såkaldt dårligt papir. En ren neutrallimet papirmasse har gode egenskaber for langtidsholdbarhed i modsætning til en ligninholdig surlimet træslibsmasse, selvom man forbedrer lidt ved den preventive afsyring.

Derfor kan man konkludere, at de gode kvaliteter, som produceres idag, bør anvendes i stigende grad til de formål indenfor biblioteks- og arkivverdenen, hvor papirets mekaniske styrke bevares længst mulig. Det er en logisk måde at undgå et voksende bjerg af nedbrudt materiale på.

Der er i dag også ander muligheder for at ældningsstabilisere papir. Klimastyring og forbedringer af opbevaringsforholdene i biblioteker og arkiver, så luftforurening, svingende luftfugtighed, høj temperatur og UV-stråling fra dagslyset ikke får så stor effekt, virker bremsende på nedbrydningshastigheden og kan måske mindske behovet betragtelig for den bekostlige masseafsyring.

Anne Grathe Rischel
Nationalmuseets Bevaringsafdeling
Papirkonserveringen, Brede Dk.

IADA (Internationale Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphikrestauratoren) afholder fra 26. til 30. August 1991 den 7. Internationalen graphischen Restauratorentag. Kongressen finder sted i Uppsala/Sverige.

Kongressens foredrag foregår på tysk/engelsk, hvoraf de fleste med simultan oversættelse. Der vil blive behandlet emner under følgende hovedgrupper:

Konservering i fremtiden, Enzymer og klæbestofte, Grafiske genstande med farve, bogkonservering, læderkonservering, vandmærker som dateringsmiddel, udannelse af konservatore i Europa, Papirkonservering, konservering af fotografiske materialer samt specielle genstande i arkiver, biblioteker og museer.

Gebyret er:

	Medlemmer:	ikke medlemmer:
betaling før 1/5	1500,- SEK.	1850,- SEK.
betaling efter 1/5	1650,- SEK.	2000,- SEK.

Henvendelse til:

Mogens S. Koch.
Konservatorskolen
Esplanaden 34
DK-1263 København K.

Jonas Palm
Universitetsbiblioteket
Postbox 510
S-751 20 Uppsala

Tlf: +45 33 12 68 60/5042
Fax: +45 33 32 08 01.

+46 18 18 39 00
+46 18 18 39 13

VÄSTTYSKA OCH ÖSTTYSKA PAPPARFORSKARE GÅR SAMMAN.

I början av november 1990 samlades i Berlin öreträdare för västtyska och östtyska pappersforskare till ett symposium för att fira papperstillverkningens 600-årsjubileum i Tyskland. Vid detta tillfälle bildades "Deutscher Arbeitskreis für Papiergeschichte".

Dess uppgifter formulerades sålunda:

- * Sammanställning av hittillsvarande strävanden att utforska papperets historia.
- * Förmedling av informationsutbyte och erfarenheter.
- * Uppmuntra till, samordna och främja pappershistorisk forskning.
- * Främja publicering av forskningsresultat.
- * Uppmuntra till och understödja förmedling av pappershistorisk kunskap vid högskolor.
- * Sprida pappershistorisk information till allmänheten.

Det bildades tre arbetsgrupper för att lättare uppnå dessa mål: En skall syssla med kvinnoarbete inom pappersindustrin, en annan skall i det forna DDR bedriva räddningsaktioner för att förhindra ödeläggelse och skingrande av anläggningar, dokumentation och kunskap, en tredje skall förbereda en utställning till firandet 1993 av träsliptekniken införd av Friedrich Gottlob Keller i Krippen an der Elbe 1853.

Upplysningar om Arbeitskreis für Papiergeschichte får genom Wolfgang Schlieder, Forschungsstelle, Papiergeschichte, Deutsche Bücherei, Deutscher Platz, 0-7010 Leipzig.

Deutsche Bücherei och Deutsche Bibliothek går samman som Die Deutsche Bibliothek.

Genom sammanslagningen av Väst- och Östtyskland finns inte längre behov av två institutioner med målsättningen att samla på all tyskspråkig litteratur. Därför har Deutsche Bücherei i Leipzig och Die Deutsche Bibliothek i Frankfurt a/M gått samman som Die Deutsche Bibliothek.

Deutsche Bücherei inrymmer Forschungsstelle Papiergeschichte som har utomordentligt stora samlingar:

225 000 vattenmärken, 9 000 prov på maskintillverkat papper, marmorerat papper m m, allt grundligt katalogiserat. Ledare för denna samling är Dr Wolfgang Schlieder.

Danish Paper History.

In Denmark paper has been made for more than 400 years. It is not until we have a historical event at a distance that it is possible to place it in the history of civilisation. For this reason it is important that each country writes its paper history, complete with paper mills and watermarks. Now Denmark has made its contribution, consisting of two volumes which represent a monumental work within Nordic research.

The two authors are both top specialists. It is sad that Birte Rottensten who passed away in 1985, did not live to see the publication of main work. Ebba Waaben, her colleague, has completed the studies and seen to the publication.

Generally speaking the books give an overwhelming impression of accuracy, which seems to be a necessity as far as paper research is concerned. Ebba Waaben carries on an interesting tradition when, in the second volume, she refers to the great predecessors on the subject, among whom are Ch. M. Briquet, E.G. Loeber, Wisso Weiss, as well as Nordic researchers.

With regard to instructive drawings she has a deep respect for Theodor Gerardy, the foremost specialist of our time. At all events the two authors know the important predecessors and have learnt something from everyone of them.

The first volume deals with watermarks, after introducing paper-making in general and at Silkeborg in particular. There is also an index of the sources which have been used.

The second volume contains the complete Danish paper history as well as all the paper mills.

Birte Rottensten & Ebba Waaben: Danske Vandmærker og Papirmøller, 1570-1695. Bind 1: Vandmærker. 1986. Bind 2: Papirmøller. 1987. Konservatorskolen. Det kongelige Danske Kunstakademi. Copenhagen.

Gunnar Christie Wasberg.

XX INTERNASJONALE KONGRESS I PAPIRHISTORIE

Kongerssen fant sted fra 17. til 22. august i Le reid, Malmedy, Belgia. Arrangementskomiteen under ledelse av **Alphonse Rademecker** hadde utført et fremragende forarbeid., noe som resulterte i at møtet med 84 deltagere fra 12 land kan karakteriseres som særdeles vellykket.

18. august feiret man åpningen av det **papirhistoriske museum i Malmedy**. Derefter dro deltagerne til **Eupen**, der en papirmølle ble besøgt, og så videre over den tyske grense til **Düren**. I **Leopold Hoesch Museum** fikk deltagerne anledning til å studere utstillingen til den "**3 Biennal i papirkunst**", og den ga et fantastisk inntryk av hvordan papiret kan nyttes av stadig nye utøvere fra alle kanter av verden.

Foredragene var naturlig nok i atskillig utstrekning konsentrert om utviklingen i Belgia. Ellers var en rekke land representert, blant annet **China**, der de tre foredragsholdere fremholt hvorledes man stadig bør holde fast ved **T'Sai Lun** som den egentlige oppfinner av klutepapiret. Blant de andre foredrag trakk **Mrs. E. Koretsky** fra USA frem nytt eldre materiale fra papirproduksjonen i **Vietnam**. De øvrige foredrag behandlet europeiske emner med stor tyngde på teknologi-historien.

Foredrag og diskusjoner ble utfylt med besøk i papirmøller og firmaer, og videre med omvisning i **Albert I. Biblioteket** i Brussel. Ved valgene avløste **Peter Tchudin** fra Sveits **Richard Hills** som formann.

Neste møte blir arrangert 1992 i Wien.

Gunnar Christie Wasberg.

Vi har modtaget:

LUNDS UNIVERSITET

Bok- och bibliotekshistoria.

OBS! OBS! OBS! OBS! OBS! OBS! OBS!

Flyttedag!

Ämnet flytter under april i sine nye lokaler.

Besøgsadress: Portvaktstugan, hörnet Sandgatan - Allhelgona
Kyrkogata, Lund.

Postadress: Allhelgona Kyrkogata 14, hus V, 223 62 Lund.

Telefon: 046-10 70 00 (vx)
 046-10 42 71 (Per s Ridderstad, ennast udda veckor)
 046-10 41 71 (sekreterare, tis-ons 10-12)

HISTORIKEREN GEORG JENSCH DØD.

Den lettiske historikern Georg Jensch, som bl.a. medvirkede i NPH-Nyt på 1970-tallet har avlidet den 30.9.1990, noget først nu kommet till redaktionens kännedom.

Georg Jensch har skrivet om pappersbruken i Kurland i Nachrichten der Akademie der Wissenschaften der Lettischen SSr 1979:12, 60-63 (se NPH-Nyt 1980, s 87).

Meddelt af JOR.

ULRIKA HÅDÉN MOTTAGARE AV STIPENDIUM UR GÖSTALILJEDAHL'S FOND.

Ulrika Håden, trebarnsmamma och hembygdsforskare från Njurunda har tilldelats 1991 års stipendium för fortsatta forskningar kring handpappersbruken i Medelpad.

Stipendiet utdelades den 22 januari, på Gösta Liljedahls födelsedag.

Fonden har till uppgift att stödja pappershistorisk forskning, särskilt svensk. Nästkommande utdelningstillfälle är den 22 januari 1992. Sök själv eller föreslå annan förkänt person till ordf. Jan Olof Rudén, S:t Eriksgatan 130 c, s-113 43 Stockholm senast 31 december 1991.

Fonden behöver för sin verksamhet bidrag från enskilda och organisationer. Tänk på att bidrag till fonden i stället för blommer vid uupvaktningar o dyl gagnar ditt eget interesseområde.

Bland tidigare bidragsgivare återfinns SPCI:s historiska utskott, Tumba bruk, Svensk Papper, Pappersgruppen samt medlemmer av den liljedahlska släkten. Under 1990 mottogs ett större stipendium från ASSI.

Fondens postgironummer är 73 56 61 - 1

JOR.

Indhold:

- 3 Anne Vilsbøll: Papirdelegation til Kina.
- 6 Anna Grethe Rischel: Præsentation af Jonas Palm, Effekter av accellererad åldring och luftföroreningar på avsyrat papper.
- 7 IADA-Kongress 1991.
- 8 Jan Olof Rodén: Västtyska och Östtyska pappersforskare går samman.
- 9 Gunnar Christie Wasberg: Danish Paper History.
- 10 Gunnar Christie Wasberg: XX Internasjonale Kongress i Papirhistorie.
- 11 Lund Universitet: institut for Bok- och Bibliotekshistorie. Ny Adress!
- 11 Historikern Georg Jens død. JOR.
- 12 Ulrika Båden mottagere av stipendium ur Göstaliljedahls Fond. JOR.
- 12 Indholdsfortegnelse.